

EU MOZAIKOK

INFORMÁCIÓK ÉS ISMERETTERJESZTÉS AZ EURÓPAI UNIÓRÓL - AZ MTA KRTK
VILÁGGAZDASÁGI INTÉZET SOROZATA

2018/05.

2018. OKTÓBER 29.

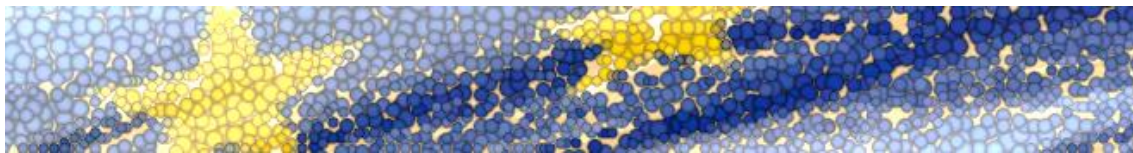
SZANYI MIKLÓS

KÜLFÖLDIEK GYARMATA, VAGY A GAZDASÁGI
FEJLŐDÉS MOTORJA?

Zavarba ejtő dilemma merül fel, amikor a külföldi befektetésekre vonatkozó bizonyos magyarországi megnyilvánulások között keres összefüggést az egyszerű megfigyelő. A külföldi közvetlen befektetéseket (a legtöbbször a multinacionális cégek magyarországi beruházásait) hol kedvező, hol kedvezőtlen színben látjuk felbukkanni. A befektetések vonzása kíméletlen harccá élesült a közép-európai országok között. Ennek egyik legújabb sikertörténete a tervezett debreceni BMW beruházás, amely kétségtelen siker, csak az adófizetők még nem tudják mennyibe fog ez az országnak kerülni. Magyar forrásokból finanszírozott infrastruktúra fejlesztés szükséges hozzá, és egyes újsághírek szerint még a működési költségek bizonyos részét (béreket) is átvállalja a magyar kormány ([részletes elemzés itt](#)). De az biztosnak tűnik, hogy a regionális egyenlőtlenségek szempontjából rossz pozícióban lévő Észak-Alföld régió nyerni fog vele. Munkahelyeket, infrastruktúra és oktatási fejlesztéseket.

Ugyanakkor azzal is szembesülnünk kell, hogy általában a multinacionális cégekkel sokszor konfrontatív a kapcsolat, ellenséges a hangulat. Ennek egyik szembeötlő példája a tömegfelvonulás élén haladó, az egész utca szélességét betöltő nemzeti színű transzparens [„Nem leszünk gyarmat!”](#) felirattal. Mi akkor itt az igazság? Kell a beruházás vagy nem? Gyarmat vagyunk/leszünk vagy sem? A magyar gazdaság az elmúlt 30 évben egyre fokozódó mértékben az európai integráció és európai multinacionális vállalatok együttműködési rendszerébe integrálódott. Ezért a kérdés egyben Magyarország Európai Unió gazdasági szerepvállalásának módját, annak megítélését is kiemelten érinti.

A dilemma lényegében a 90-es években zajlott gazdasági rendszerváltással egyidős. Az akkor lezajlott korszakos átalakulási folyamat egyik lényeges aspektusa volt a rendszerváltás előtről

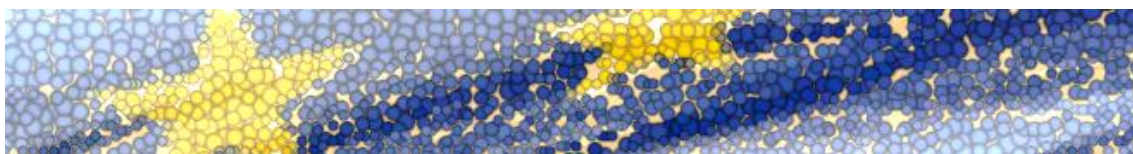
EU MOZAIKOK

INFORMÁCIÓK ÉS ISMERETTERJESZTÉS AZ EURÓPAI UNIÓRÓL - AZ MTA KRTK
VILÁGGAZDASÁGI INTÉZET SOROZATA

átörökölt állami vállalatok, az akkori magyar nagyipar sorsa. A sikertörténetek többségében a vállalatok átszervezése, modernizálása külföldi befektetők tőkéjével valósult meg. A távközlésben például a vonalas szolgáltatáshoz szükséges komplett üvegszál hálózati rendszert a Postáról éppen csak leválasztott MATÁV saját források hiányában kizárólag a privatizáció során bevont Deutsche Telekom által átadott forrásokból volt képes finanszírozni. Néhány vállalat magyar irányítás alatt volt képes a szükséges modernizációt végrehajtani (MOL, Richter), de ezek inkább csak üdítő kivételt jelentettek. Az állami nagyipar nagyobb része iránt ugyanis nem volt megfelelő mértékű külföldi befektetői érdeklődés. Ezért ezek jórészt tönkrementek vagy a nagyobb konglomerátumok (pl. Ganz) darabjaikra estek szét, és a darabok egy részét sikerült csak fenntartani, megmenteni. A magyar ipar egykori zászlóshajóját, az IKARUS autóbuszgyártat például többszöri adósság elengedés és állami feltőkésítés után sem sikerült versenyképes egységgé alakítani. (Annak ellenére, hogy a magyar buszgyártás feltámasztása folyamatosan a magyar kormányok napirendjén szereplő prioritás volt).

Azt látjuk tehát, hogy a rendszerváltás folyamatában a magyar gazdaság, különösen a feldolgozó ipar nemzetközileg is versenyképes része egyre inkább a multinacionális cégek értékláncába ágyazódva volt képes fennmaradni. A magyar tőketulajdonosok ezzel szemben „halmozottan hátrányos” helyzetük miatt általában nem voltak képesek a multinacionális cégek által uralt piacokon érdemben labdába rúgni. Maradt a [felvonulás](#), illetve olyan piacokra történő átállás, amelyeket nem globális értékláncok uralnak (építőipar, média), vagy ahol a hazai vállalkozásokat támogató gazdaságpolitika hatékony eszközökkel rendelkezik.

Felvetődik a kérdés, hogy mindez mennyire új, speciálisan a rendszerváltás utáni időszakra jellemző helyzet? Voltunk-e már korábban is „gyarmat”? Igen, voltunk! Ha Mária Terézia kettős vámrendszerére gondolunk, nyilvánvalóvá válik, hogy a nálunk fejlettebb európai régiók igyekeztek Magyarországot félperifériás állapotában megtartani. A Kiegyezés ebben annyi változást hozott, hogy a hatalomgyakorlásba kényszerűen beemelt magyar uralkodó

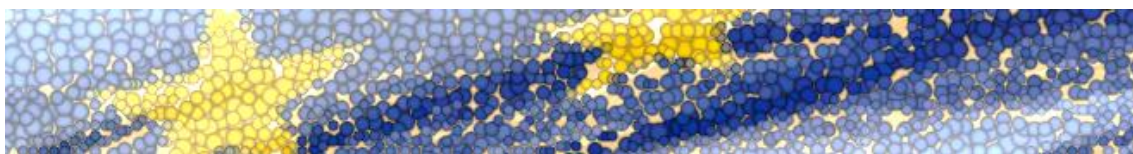
EU MOZAIKOK

INFORMÁCIÓK ÉS ISMERETTERJESZTÉS AZ EURÓPAI UNIÓRÓL - AZ MTA KRTK
VILÁGGAZDASÁGI INTÉZET SOROZATA

osztályok a Monarchia utolsó 50 éves időszakában az *alkotmányosan biztosított érdekérvényesítés* lehetőségével élve jelentős politikai küzdelmek árán képesek voltak maguk és *az egész nemzet érdekében* előre vinni Magyarország modernizációját. A Reformkor törekvései „Ipar nélkül a nemzet félkarú óriás” (Kossuth Lajos) ekkor tudtak igazán lendületet venni. Ennek a következménye statisztikai adatokkal is kifejezhető felzárkózás volt a fejlett országok fejlettségi átlagához, ami tovább gyűrűzött a fogyasztói szokások és az életminőség területeire is (lásd erről [Tomka Béla szegedi történész kiváló könyvét](#)).

Ma hasonló felzárkózási periódusban élünk. A statisztikai számítások szerint a fejlett országok átlagos fejlettségi szintjéhez képest fejlettségünk (az egy főre jutó GDP mutatójával mérve) [33 %-ról közel 40 %-ra emelkedett](#). Ehhez azt kell hozzátenni, hogy a világgazdasági fejlődés számára kedvezőtlen két háború közötti időszakban a trianoni traumát korrigáló magyar gazdaság visszakerült a Monarchia összeomlásakor mért 60 % körüli szintre. Vagyis, a szocializmus évei a rendszerváltást követő transzformációs válság hatásaival együtt addig soha nem látott visszaesést eredményeztek a rendszerváltás kezdetére. Ezt a valóban történelmileg is szokatlanul alacsony szintet sikerült a 2000-es évekre jelentősen javítani és ebben mindenképpen a multinacionális cégek beruházásainak és a globális értékláncokba történő integrációnak volt kiemelkedő szerepe. Vagyis, a nemzeti fejlődés hordereje a globalizáció viszonyai között a korra jellemző munkamegosztási rendszerbe történő integrálódás.

Felvetődik, hogy ez milyen jellegű és mértékű függést jelent? Aranyozott kalitkába zárjuk magunkat? Szentes Tamás a rendszert „aszimmetrikus interdependencia” kifejezéssel illette, ami egy újszerű centrum- (fél)periféria viszonyt jelent ([lásd pl. itt](#)). A függés tehát kölcsönös, a globális együttműködésből származó hasznon történő osztozkodást erősen befolyásolják az erőviszonyok. A globális arénában egy kis ország gazdasága, amely nélkülözi a tőkeerős nemzeti burzsoáziát, szövetségben képes saját érdekeit a leghatékonyabban érvényesíteni. A Kiegyezés utáni Monarchia példájához hasonlóan az Európai Unióhoz csatlakozott Magyarország az unión belüli küzdelmes érdekérvényesítés révén, az Unió védőernyőjének és

EU MOZAIKOK

INFORMÁCIÓK ÉS ISMERETTERJESZTÉS AZ EURÓPAI UNIÓRÓL - AZ MTA KRTK
VILÁGGAZDASÁGI INTÉZET SOROZATA

támogatásának kihasználásával lesz képes az *alkotmányosan biztosított érdekérvényesítés* lehetőségével élve legjobban szolgálni a *nemzeti fejlődést*. Az Európai Unió az az intézményi háttér, ami mögé tud állni a magyar érdekeknek, amennyiben sikerül azokat a belső egyeztetési mechanizmusokon keresztül érvényre juttatni.

Az Európai Unió rendszerén kívül működő országok gazdasági teljesítményét hasonlítani sem lehet a magyar gazdaságéhoz. Ha Ukrajnára, vagy akár Szerbiára gondolunk, azonnal érzékelhetjük az európai integrációba való beágyazódás pozitív hatásait. Igen, lehet kimutatni, adott esetben fel is vetni azt, hogy az EU legnagyobb gazdasági hatalma, a német gazdaság az együttműködésből milyen nagy arányban részesedik. De a releváns összehasonlítás inkább az, hogy a kapott „morzsák” mekkora fejlettségbeli előnyt biztosítanak az integrációból kimaradó országokhoz képest. Ha ez az összehasonlítás lebeg a szemünk előtt, aligha téveszthet meg a nemzeti érdek leplébe hamisan beburkolt önérdek megjelenése. Nem vagyunk, és nem leszünk gyarmat!